

1960 –1980 YILLARDA SOVET KUTUBXONALARINING TARIXIY RIVOJLANISH
BOSQICHLARI

Jiyanbekova Sharofat Abdikaxarovna

Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti
tayanch doktoranti

E-mail: sharofatjiyanbekova@gmail.com

Orcid: 0000-0003-2219-2990

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sovet Ittifoqi davrida kutubxonalarni rivojlantirish bo‘ yicha islohotlar, oliy va o‘rta ma‘lumotli kadrlar tayyorlash, ko‘chma kutubxonalar, sohadagi muammolar, xorijiy tillarda kitob nashr etilishi, “qizil chodir”, O‘rta Osiyada ko‘chmanchi cho‘ponlarga ot orqali kitob yetkazilishi, kutubxonlar uchun yangi binolarning qurilishi, zamonaviy texnikalar, elektron qurilmalar joriy etilishi, kutubxonachilarning taqdirlanishi, kitobxonlarning yordami, mavjud muammolar va yechimlar, kitob o‘qishga qiziqishning ortishi, islohotlar, kutubxonachilarning tajriba orttirishi kabi masalalar haqida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Sovet Ittifoqi, kitob, kutubxona, kutubxonachilik, nashriyot, “qizil chodir”.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие библиотек во времена Советского Союза реформы, подготовка кадров с высшим и средним образованием, мобильные библиотеки, проблемы в сфере, издание книг на иностранных языках, «красная палатка», доставка книг кочевникам в Средней Азии на лошадях, строительство новых зданий для библиотек информация о такие вопросы, как строительство, современные технологии, внедрение электронных устройств, премии библиотекарей, поддержка читателей, существующие проблемы и пути их решения, повышение интереса к чтению книг, реформы, приобретение опыта библиотекарями данный.

Ключевые слова: Советский Союз, книга, библиотека, библиотечное дело, издательское дело, «красная палатка».

Annotation: This article discusses the development of libraries during the Soviet Union. reforms, training of higher and secondary educated personnel, mobile libraries, problems in the field, publication of books in foreign languages, "red tent", delivery of books to nomadic shepherds in Central Asia by horse, construction of new buildings for libraries information about such issues as construction, modern techniques, introduction of electronic devices, librarians' awards, readers' support, existing problems and solutions, increasing interest in reading books, reforms, librarians gaining experience given.

Key words: Soviet Union, book, library, librarianship, publishing, "red tent"

Eng katta boylik – bu aql – zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir. Shu sababli hammamiz uchun ilg‘or bilimlarni o‘zlashtirish, chinakam ma‘rifat va yuksak madaniyat egasi bo‘lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak. [1].

1920 yilga qadar Turkiston o‘lkasida milliy ziyolilar tomonidan Samarqand, Toshkent, Kattaqo‘rg‘on Farg‘ona kabi shaharlarda ochilgan bir nechta qiroatxonalar o‘z davri adabiyotlarida “kutubxona”, “o‘qishxona”, “qiroatxona”, “mutolaaxona”, “qiroatxonai islomiya” nomlari bilan atalgan. [2].

Sovet davrida xalq hamma tillarda kitob o‘qish imkoniyatiga ega. Faqat 1966 yilda 64 ta milliy tilda va 35 ta xorijiy tilda kitoblar nashr etildi. Har yili rus tilidan tashqari sovet tillariga 500 - 600 ta kitob tarjima qilinadi. Odatda, har yili rus tilidan boshqa tillarga 4000 – 4500 ta kitob, rus tiliga esa 1000 dan ortiq kitob tarjima qilinadi. Demak, har bir respublika kitobxonlari o‘z tilidagi adabiyotlarni

o'qish imkoniyatiga ega. Aksariyat kutubxonalarda milliy adabiyotlar jami fondlarning 60-70 foizini tashkil qiladi. Agar respublikada o'z millatidan boshqa millatlar bo'lsa, unda shu millatlar tillarida ham kitoblar mavjud demakdir. [3].

Muxtasar aytganda, milliy tillardagi adabiy kitoblar soni yildan-yilga ortib bormoqda. Rus va boshqa tillarni, jumladan, chet tillarini ham o'rganish istagida bo'lganlarning o'qishi ortib borishi bilan birga, bu sovet xalqi o'rtasida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarining yuksalishiga, xorijiy mamlakatlarning madaniy va fan yutuqlarining e'tirof etilishiga olib keladi. .

Turli respublikalarda buxgalteriya hisobi tizimi milliy farqlar va turmush tarzini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Nenet, Chukuchi va uzoq shimolning boshqa xalqlari orasida kitob tarqatish shaxsiy xizmat ko'rsatish va madaniyat markazi sifatida paydo bo'lgan "qizil chodir" usuli bilan amalga oshiriladi. O'rta Osiyoning tog' va dashtlarida kutubxonachilar ko'pincha otlar orqali ko'chmanchi cho'ponlarga kitob olib borishadi. Keyin bu kitoblar qo'shni lagerlarga o'tkaziladi. Mamlakatning madaniy rivojlanishi va eng qiyini - erkaklar va ayollarning kitobxonlik odatlarini egallashidirki, bu ish kutubxonalar tashkil etish bilan birga barobar olib boriladigan ishdur. Fidokorona mehnat natijasida hozir bu respublikalarda millionlab kitobxonlar bor. Kutubxonachi bir necha kun davomida yangi o'quvchini topish yoki kutubxonaga yangi bir ayol kitobxonni kutubxonaga bog'lash ishi bilan bir necha kunlar davomida shug'ullanar edi. [4].

Shahar va cho'ldagi madaniy darajalar o'rtasidagi farq asta-sekin yo'qolib bormoqda. Bundan 50 yil avval chekka joylarda savodsizlik shaharnikiga qaraganda ancha yuqori edi. Yuqorida aytib o'tilgan jami kutubxonalardan 10 300 tasi 4 200 000 kitob bilan bu tanho joylarda joylashgan bo'lib, 4 200 000 kitob "azizlar" yoki "qonunbuzarlar" uchun ajratilgan. Endilikda bu alohida hududlardagi ommaviy kutubxonalar soni 87 mingga, kitoblar soni esa 500 millionga yetdi. Bu mamlakatdagi umumiy kutubxona fondining deyarli yarmini tashkil etadi. Hammasi bo'lib har 1230 kishiga bitta kutubxona to'g'ri keladi. Bu kutubxonalarda esa 90 ming kutubxonachi ishlaydi. Bugungi kunda bu hududlarda kitob eng muhim ehtiyojga aylangan desak mubolag'a bo'lmaydi. (1967 yil haqida ma'lumot berilmoqda. J.Sh.)

Tabiiyki, bu hududlarda kutubxona ishi juda ko'p qiyinchiliklarda olib boriladi. Uning o'quvchilari ko'p bo'lsa-da, ilmiy kutubxonalar haligacha tashkil etilmagan. Shuning uchun ham milliy kutubxonalarda, ularning ayrimlarida qishloq xo'jaligi bo'limlari tashkil etilgan bo'lib, kutubxonalar o'rtasidagi hamkorlikka katta ahamiyat berilmoqda. Kerakli materiallar (binolar va materiallar) kutubxonalarni rivojlantirish uchun asosiy ehtiyojlardir. Kutubxonashunoslikning rivojlanishi bilan solishtirganda, bir vaqtning o'zida minglab binolarni qurish qiyinligi 1950-yillarda ba'zi kutubxonalarning yaroqsiz binolarda ochilishiga olib keldi. Bu eski binolar to'liq to'ldirilgan. Shunday qilib, 1955 yilda va qisman 1960 yilda yangi kutubxona binolari qurilishi boshlandi. 1960 – 1966 yillarda 15 ming kutubxona yangi binolarga ko'chirildi va 300-500 ming kitob sig'dira oladigan 50 dan ortiq yangi kutubxona qurildi. [5].

Shu tarzda ta'mirlangan kutubxonalar qatorida Litva, Qirg'iziston va Moldaviya Respublika kutubxonalari, Birlashgan Davlat Xorijiy adabiyot kutubxonasi, Novasibirskdagi SSSR Fanlar Akademiyasi kutubxonasi bor. Sovet Fanlar Akademiyasi kutubxonasining Sibirda ham filiali bor. Qurilayotgan yangi binolar qatoriga Moskva Sovet Fanlar Akademiyasi, Davlat markaziy tibbiyot kutubxonasi, Markaziy qishloq xo'jaligi kutubxonasi, Qozog'iston va Turkmaniston respublikalari kutubxonalari, Belorussiya Fanlar Akademiyasi kutubxonasi kiradi. Viloyatda, shahar hokimiyatlari va oliy o'quv yurtlarida yirik kutubxonalar tashkil etish maqsadida ko'plab yangi binolar qurilmoqda. Kichik ommaviy kutubxonalar uchun qurilish ishlari qisman Sovet tuzumining 50 yilligi munosabati bilan jadal sur'atda olib borildi. Masalan, Qozog'istonda 600 ta, Turkmanistonda esa 300 ta viloyat kutubxonasi qurishga harakat qilinmoqda. Kutubxonachilik faniga zamonaviy texnikalar, ayniqsa, elektron qurilmalarni joriy etish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

Davlat kutubxonachilarning mehnatiga yoki ishdan oldingi ishiga alohida ahamiyat beradi. Birinchi ta'lim muassasalari inqilobdan so'ng darhol tashkil etilgan. So'nggi bir necha yil ichida ularning soni ham sezilarli darajada oshdi. Hozir Turkistonni hisobga olmaganda oliy

kutubxonachilarni tayyorlaydigan 16 ta muassasa bor. Shuningdek, 110 ta muassasada o'rta ta'lim kutubxonachilari tayyorlanmoqda. Har yili 2500-3000 nafar yuqori va 7000-8000 nafar o'rta bo'g'in kutubxonachilari tayyorlanadi. Ushbu umumiy o'quv mashg'ulotlaridan tashqari, texnik va bolalar kutubxonalari uchun maxsus treninglar ham mavjud. Kerakli bibliografik va qo'llanmalar har doim mavjud va har bir kishi ularni olishi mumkin. [6].

Kutubxonachilarning tinimsiz mehnati yuqori baholanadi. Birlashgan Respublika hukumatlari ularni faxriy unvonlar bilan taqdirlaydilar. 1000 dan ortiq kutubxonachilar mukofotlandi va medallar bilan taqdirlandi. Albatta, kutubxonalarning umumiy ahvoli kutubxona binolari yoki kutubxonada ishlayotgan xodimlarga emas, balki kitobxonaga berilgan xizmatlarga ko'ra baholanadi.

Kutubxonachilarning tinimsiz mehnati yuqori baholanadi. Birlashgan Respublika hukumatlari ularni faxriy unvonlar bilan taqdirlaydilar. 1000 dan ortiq kutubxonachilar mukofotlandi va medallar bilan taqdirlandi. Albatta, kutubxonalarning umumiy ahvoli kutubxona binolari yoki kutubxona xodimlariga qarab emas, balki kitobxonlarga ko'rsatilayotgan xizmatga qarab baholanadi. Bu kitobxonlar soni 1966 yilda 11 million edi. O'zgarayotgan bir narsa borki, u kitobxonlar va kitoblar soni. Agar ish kuni haftada 5 kunga qisqartirilsa, ko'proq kitobxonlar soni ko'payishi kutilmoqda. Ammo kitob va kitobxon munosabatlarining murakkabligini hisobga olsak, kutubxonalar holatini miqdoriy jihatdan taqdim etish qiyin bo'ladi. [7].

Savodsizlikka barham berish, keng qamrovli maktab o'qishini tashkil etish, ixtisoslashtirilgan yoki oliy o'quv yurtlarining tashkil etilishi ko'plab ziyoli kadrining paydo bo'lishiga, mehnatkashlarning madaniy saviyasining oshishiga olib keldi. Ilm-fan yutuqlari, jadal texnik taraqqiyot va ortib borayotgan ijtimoiy harakatlar bilimga chanqoqlikni oshirdi. Negaki, "Kutubxonani kutubxonaga aylantiruvchilar - bu kitobxonlardir" deb ta'kidlanganidek, kutubxonaning ahvolini tushunish qiyin emas. Kutubxonachilar ko'p talablarga ega kitobxonlar bilan shaxsan muloqot qilishlari, ularning ehtiyojlarini qondirishlari va doimiy ravishda o'z bilimlarini oshirishlari kerak. Masalan, so'nggi ikki yilda iqtisodiyotga oid kitoblarga bo'lgan qiziqish shuningdek, xalq xo'jaligiga qaysi iqtisodiy qonunlar qo'llanilishiga qarab sezilarli darajada oshdi. Jamiyatning so'nggi ellik yili tasvirlangan tarix kitoblariga qiziqish ortib borayotgani yaqqol namoyon bo'ladi. Bularning barchasi kitobga buyurtma berish tizimlarini qayta tashkil etish va dastur imkoniyatlarini rivojlantirishni, shuningdek, kutubxonachilar uchun yangi ma'lumotlarni o'rganishlarini talab qiladi. [8].

Sovet kutubxonalaridagi kitobxonlar nafaqat yaratilgan imkoniyatlardan foydalanadigan, balki kitob almashinuvida ham samarali faoliyat ko'rsatayotgan insonlardir. Vaqt o'tishi bilan ishtirok etishning bu shakli o'zgardi; biroq, kitobxonachilarga yordam beradigan kitobxonlarning ko'payishi, shuningdek, kutubxona ishiga turli jihatlardagi kitobxonlarning ta'siri muhim edi.

— Birinchidan, har bir kutubxona odatda yiliga bir marta yig'ilib, o'z ishini kitobxonlarga tushuntiradi. Hisobotlar o'qilgandan so'ng, maslahat qo'mitalari tuziladi va muammolarni hal qilish uchun so'rovlar siyosati tayyorlanadi. Kutubxona bilan bog'liq davlat muassasalari tizimi ham shaharlarda, turli viloyatlarda yoki respublikalarda faoliyat yurituvchi Kutubxona qo'mitasi orqali kutubxonachilik ishlarini muvofiqlashtirishga yordam beradi. Sovet kutubxonalarining ishi Sovet Ittifoqi Madaniyat Vazirligining Idoralararo Hay'ati tomonidan muvofiqlashtiriladi. [9].

Kitobxonlarning kutubxona xizmatlarida ishtirok etishining yana bir yo'li ko'chma va maxsus kutubxona filiallari faoliyatiga yordam berishdir. Hozirda millionlab odamlarga xizmat ko'rsatadigan 300 000 dan ortiq bunday kutubxonalar mavjud. Kitobxonlar kutubxonada bir necha soat ishlash orqali ham kitob sotib olishga yordam berishadi. [10].

Ular ishlamay qolgan tatil kunlarida ham kutubxonachilarning o'rniga ishlaydilar. Ba'zi respublikalarda, masalan, Ukrainada, har bir kutubxonachining unga yordam beradigan kitobxon bor. Ko'pgina kutubxonalarda, ayniqsa ilmiy va texnik kutubxonalarda olimlar, muhandislar, shifokorlar, o'qituvchilar va huquqshunoslar tomonidan o'quvchilarga ma'lum soatlarda o'qilishi mumkin bo'lgan kitoblar va muhim maqolalar haqida ma'lumot beradilar. Va nihoyat, ko'p joylarda odamlar

o'zlarining shaxsiy kitob to'plamlaridan boshqalarning foydalanishi uchun imkoniyatlar yaratmoqda. Hozirda 7000 ga yaqin ana shunday xizmatlar va jami 9 500 000 ta jild asarlar xizmat ko'rsatmoqda. [11].

Kutubxona faoliyatida 1 500 000 - 2 000 000 kitobxon faol ishtirok etadi. Shu bilan birga, kutubxona ishi bo'yicha muhokamalarda qatnashuvchilar hisobga olinmagan. [12: B. 416].

Hech qanday haq to'lanmaydigan kutubxona yordamchilarining mehnati pul bilan ifodalansa, katta tejamkorlik yaratilganini ko'rish mumkin. Lekin buning asl afzalligi shundaki, kitobxonlar ijtimoiy-madaniy ishlarda qatnashadi, kutubxona ishida ham o'z so'zini aytadi. Har qanday dehqondan tortib, buyuk olimgacha bo'lgan turli intilishlarga ega bo'lgan minglab odamlar kutubxonalarga o'zlarining bilim va tajribasidan ma'lum bir narsani berdilar, shuning uchun kutubxona ishining darajasi keskin oshdi.

Sovet Rossiyasining bugungi kunda rivojlanayotgan kutubxonalarida hech qanday muammo yo'q desak albatta, noto'g'ri bo'ladi.

Hozirgacha kutubxona ishini rivojlantirishda kutubxonalar soni va butun aholi soni o'rtasidagi nisbatni yaxshilash tamoyili bo'lib kelgan. Bu rivojlanishning chegarasi bo'lmasa-da, ko'plab respublikalarda yuqori to'yinganlik nuqtasiga erishildi. Masalan, Estoniya qishloqlarida har 640 kishiga bitta kutubxona, Belorussiya qishloqlarida esa 920 kishiga bitta kutubxona to'g'ri keladi. Albatta, oshib ketmaslik kerak bo'lgan to'yinganlik nuqtasi bor edi va iqtisodiy jihatdan ta'minlab bo'lmaydigan yanada ilg'or imkoniyatlar paydo bo'ldi. Bu darajani o'quvchining qiziqishi, aholi zichligi va boshqa omillar orasidagi masofaga qarab moslash kerak. [13: B. 416].

Sovet Rossiyasida kutubxonalarni yaxshilash bo'yicha ko'zga ko'rinadigan sa'y-harakatlar mavjud. Davlat rejasiga ko'ra, 1970 yil oxiriga qadar 15 ming yangi kutubxona tashkil etiladi. Shunga qaramay, tadqiqotlar hali ham yetarli emas. Bu rejaga ko'ra, ayrim kutubxonalar bir joydan ikkinchi joyga ko'chiriladi, maxsus filiallarda minglab ko'chma va yangi kutubxonalar tashkil etiladi.

Bunday murakkab islohotlar, bir so'z bilan aytganda, sovet kutubxonalari rivojlangan, bu davrda butun aholida kitobga qiziqish uyg'ongan tarixiy davrdir.

Ikkinchi muammo kitob fondlari hajmi bilan bog'liq. Kutubxonachilarning doimiy o'sib borayotgan kitob zaxiralari bilan uchrashishi bir qator salbiy oqibatlariga olib keldi. Boshqa tomondan, zaxiralarni ko'paytirish kitobxonning o'qish ehtiyojlarini osonroq qondiradi. Boshqa tomondan, har yili har bir kitobni topish va ma'lum mavzulardan tanlash qiyinroq bo'ladi. Har yili yangi so'rovlarda zaxiralarni ko'paytirish muhim rol o'ynaydi. Ilm-fan va texnikaning jadal rivojlanishi tufayli kitoblar (bosma) soni ko'payib, kutubxonaga kechikib kelmoqda. Bu kitob belgisi muvaffaqiyatsizlikka olib keladi. [14: B. 416].

Yaqin-yaqingacha e'tibordan chetda qolgan depozit kutubxonalarini tashkil etish masalasi ko'rib chiqilmoqda. Bu chora-tadbirlarning barchasi har bir kutubxonaga o'z o'quvchilarining kamroq doimiy kitob fondiga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi. Keyingi ish sifatida kutubxona fondlari mikrofilm va mikrokartalarga o'tkaziladi, bu esa materiallar bilan ta'minlashni osonlashtiradi. Kutubxonalar zamonaviy avtomatlashtirish va mexanizatsiyalash yordamida materiallarni qulayroq va tezroq olishni ta'minlaydi.

Uchinchi muammo ilmiy-texnikaviy axborot tizimlarida kutubxonalarining roli bilan bog'liq. Bu muammo so'nggi paytlarda juda ko'p muhokama qilinmoqda, kutubxonalar rivojlanishi bilan parallel ravishda texnik va ilmiy ma'lumotlarni taqdim etuvchi ixtisoslashgan organlar rivojlanmoqda. Ko'pincha iqtisodiy ish usullari o'rnatilmagan yoki ikki barobar ko'p ish qilingan.

Kutubxonalarining bu boradagi faoliyati endi cheklangan. Kutubxonalarga kerak bo'lganda kutubxona va kerak bo'lganda bibliografik ma'lumotlarni taqdim etish vazifasi yuklangan, ixtisoslashgan organlar esa analitik va sintetik xarakterdagi axborotni taqdim etish bilan shug'ullanadi. Mavjud ma'lumotlarning so'nggi versiyalari asosan eski ma'lumotlarga asoslangan. Ixtisoslashgan organlarning ishlashi uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bosmaxonalarning kataloglari, shuningdek, ushbu mavzu bo'yicha ko'plab nashrlar va kutubxonalarining boshqa materiallari edi. Endilikda

ixtisoslashgan organlar tomonidan tayyorlangan materiallar kutubxonalar orqali maksimal darajada tarqatilmogda. [15: B. 416].

So'nggi ellik yil ichida (1917 - 1967 yy. J.Sh.) sovet kutubxonachilari katta ish tajribasiga ega bo'lishdi. Ular o'z muammolarini hal qilish uchun boshqa mamlakatlar kutubxonalarida ishlashni xohlashadi. Ular ushbu mavzuga qiziqqan har bir kishiga sovet kutubxonachilarining ishi yoki ularning katta tajribasi foydali bo'lishi mumkin bo'lgan har qanday savol haqida ma'lumot berishga tayyor.

Xulosa o'rnida shuni bayon qilamizki, o'rganilayotgan davrda Sovetlar davrida mamlakatda kutubxonachilik ishlarini rivojlantirishga katta ahamiyat berildi. Bundan ko'zlangan maqsad bor edi albatta. Kitoblar orqali omma ongiga

o'z goyalarini singdirishga harakat qilishdi. Shu bois butun mustamlaka o'lkalarida, shuningdek yurtimizda va Samarqand viloyatida ham kutubxonalar tashkil etilishi va doimiy kitob fondlarining ko'payib borishi va boshqa juda ko'plab masalalarga e'tibor berildi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2023. – B. 22.
2. ЎЗМЭ. – Тошкент Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2005. 11- том. – Б. 11-12.
3. Туркистон вилоятининг газетаси. 1908 йил.№48
4. Назарьян Р. Очаг мусульманского просвещения // «Звезда Востока». Ташкент, 2017. – №2. . – С. 89.
5. Fonotov, G. (1967). Son Elli Yilda Sovyet Rusya Kütüphaneleri.UNESCO Bulletin for Libraries, 21(5).
6. Nazmuddinov, I. (1991). Çok milletli SSCB toplumu için kütüphane hizmeti. Türk Kütüphaneciliği, 5(4).
7. Назарьян Р. Очаг мусульманского просвещения // «Звезда Востока». Ташкент, 2017. – №2.
8. Ишанходжаева З. Репрессивная политика советской власти и культура Узбекистана: трагедия выживания (1925–1953 гг). – Ташкент: “Tafakkur”, 2011.
- 9.Гаффаров Б. История культурно-просветительных учреждений Таджикистан (1991–2011 гг.): Автореф.дисс...канд.ист.наук. – Душанбе, 2014.
10. Кресстьянов В.П. Развитие национальной системы...: Автореф. дисс...док. пед. наук. – Челябинск, 2011. – С. 31.
11. Нарманов Ф. XX асрнинг 20-30 йилларида кироатхоналар фаолияти: унинг аҳоли маданият-маърифий ҳаётига таъсири // “Хоразм Маъмун Академияси ахборотномаси”. – Хива, 2019. – №4.
- 12.Охунжанов Э. Ватан кутубхоначилиги тарихи. – Тошкент: А.Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2008.
13. Adeeb Khalid. Making Uzbekistan: Nation, Empire, and Revolution in the Early USSR... –P.349.
- 14.Никитинский М. Красная чайхана – опорный пункт культурно-просветительной работы... – С. 10.
- 15.Unesco Bulletin for Libraries, XXI, 5 (Sept.- Oct. 1967), 240-248 den Çeviren: Hilmi .ÇELİK